

La bibliografia, el sisè bloc, és molt exhaustiva, tot i que hi trobem a faltar alguns títols de referència, com per exemple *Endrets*, una magna eina digital a l'entorn de la geografia literària catalana, o les actes dels dos congressos de Geografies literàries que ja hem esmentat anteriorment. Valorem molt favorablement les entrevistes de l'apèndix, amb reflexions a l'entorn del patrimoni de set perfils d'experts ben diferents i tanmateix complementàries, que proporcionen un ventall d'opinions altament instructiu i constitueixen el colofó d'una obra important i necessària. Una obra que proposa el replantejament del sistema cultural a fi d'evidenciar la importància d'un patrimoni literari que cohesiona la comunitat, n'estimula el pensament crític i en promociona la memòria històrica.

JANÉ, Albert: *Calidoscopi informal*, Girona: Edicions de la Ela Geminada, 2018; «Trivium», 17.

CARLES RIERA FONTS
 Universitat Ramon Llull
carlesrf@blanquerna.url.edu

Surrealisme, llenguatge i... moltes coses més. El gramàtic Albert Jané acaba de veure publicada una obra literària singularíssima i, en certa manera, inclassificable. Es tracta de múltiples relats servits en un únic text de 1.412 pàgines, sense ni un sol subtítol (per l'amor de Déu!). S'ha dit que és una novel·la. Potser sí, ja que certament som davant una narració en prosa, d'una extensió més que considerable, que fa servir o integra molts recursos de composició i diverses modalitats expressives, amb una temàtica que abraça un ingent nombre d'aventures fantàstiques.

Però nosaltres, aquí, ens centrarem en el llenguatge. Albert Jané, com a bon gramàtic (i, doncs, gran coneixedor del diccionari), escriu molt bé. Ho fa, en aquest cas, servint-se d'un recurs com és el de l'humor o la comicitat. Som davant el Jané més desinhibit, el que escriu *ad libitum*, amb ganes de passar-s'ho bé, el que ens ofereix un *divertimento* valent-se d'una imaginació desbordant, amb una violenta associació d'imatges incoherents, o absurdament incongruents, i amb un innocent instint de revolta (avisa: «Qui transgredeix obre una porta tancada, qui trenca motlles amplia l'horitzó», p. 564). Vet aquí un breu florilegi d'aforismes, sentències, idees de l'autor: «No hi ha ningú que es mori la vigília de morir-se», «Contra l'esquizofrènia no hi ha res millor que l'ortografia», «Es poden escriure versos que no s'entenen i pagar puntualment totes les factures», «hi ha qui... és casat pel civil i es voldria divorciar per l'Església», «L'esquelet i la rutina se'n van de festa major», «Una vegada, Buda es va voler reencarnar en un obrer de la FIAT, a Torí», «la pluja de maig feia faltes d'ortografia», «El bisturí i l'eutanàsia ara juguen a parxís», etc. Hi ha qui trobarà en el *Calidoscopi informal* «concomi-

tàncies força clares» amb la prosa de Foix, «concordances prou evidents» amb el Fuster dels aforismes i «concurrències evidents i innegables» (cf. p. 468) amb l'humor de Pere Calders.

De tant en tant, o força sovint, l'autor combina la narració amb comentaris lingüístics. Hi apareixen reflectits (o, més aviat, escarnits), indirectament, molts dels mals usos d'un català que aparentment vol ser «actual», «modern», però que cau en l'estereotip, la incoherència, la ridícula, etc. Per exemple, a propòsit del controvertit tema del gènere gramatical i el sexisme lingüístic, Jané fa dir a un dels seus personatges: «—Doncs m'han dit que les poetes, les metges, les jutges i les advocades han demanat oficialment que de Sant Joan de les Abadesses se'n digui Sant Joan de les Abades» (p. 52; també cf. 277, 888). Es riu del costum foraster de preguntar, el cambrer, quan algú demana un cafè, «sol?» («Ara, quan demano un cafè i em diuen “sol?” opto per fer una cara d'idiota, de venir d'una altra galàxia, i no dic res, com si no entengués què em volen dir», p. 131); es riu també del costum d'invertir l'ordre normal del determinant i el determinat («Salipebre Edicions» en comptes del més normal «Edicions Salipebre», p. 136) o de la tendència excessiva a voler escriure junts grups de mots que han d'anar separats («Però era clar (o era clar, tal com ara ho escriuen) que això...», p. 407); fa broma amb l'excessiva pruija d'alguns a voler distingir conceptes si fa no fa sinònims (*mató*, *bros-sat*, *recuit*, ps. 150, 369, 385), o amb l'ús d'adjectius que s'han posat de moda, però que resulten abusius o desproporcionats («un boletaire compulsiu» per «un gran boletaire», p. 208), amb la tendència exagerada a usar formes en plural («els Nadals» per «el Nadal», «els Mundials» per «el Mundial», p. 176, cf. p. 801), o amb la substitució de la forma tradicional d'un concepte per una altra («xocolata calenta» en comptes de «xocolata desfeta», ps. 161, 564, 877), o amb l'ús exagerat de la barra inclinada (ps. 102, 152, 283, 336, 443, 802, 900), etc.

Apareix qui-sap-les vegades, al llarg de la narració, un concepte del qual l'autor fa ús: la logomàquia (ps. 46, 194, 190, 568), o sigui la discussió en què s'atén a les paraules i no al fons de la qüestió. Així, Jané es rabeja en els jocs de paraules (*elàstics-eclesiàstics*, *el cardenal Valeri Balari*, *un dimoni que era taquígraf i patia taquicàrdia*, *la felicitat o la facilitat*, *el doctor Ballabriga-Ballagrava*, *heretge - mal de fetge*, *Joan de la Ceba - bisbe de la Sen*, *el paradís terrenal - el tornavís personal*, *Quim de les Roques - Roc de les Miques*, *la raó no diu res perquè tem el raor*, *en Jordi Solsona de Cervera i en Jordi Cervera de Solsona*, [conversa entre] *el Big Bang i el Big Ben*, *sant Pau surt del cau i sant Agustí vine cap aquí*, *linotí-pia-lipotímia*, *aigua del Karma*, *homeopatia psiquiàtrica - psiquiatria homeopàtica*, *la Montserrat no el va voler acompanyar a Núria - la Núria no el va voler acompanyar a Montserrat*, *macarreus i fidons* [= macarrons i fideus], *un aprecia-díssim muralista moralista*; *una vegada*, *el caos*, *l'osca*, *la cosa i la soca es van aplegar i van fundar una societat anagramàtica*; *l'apotecari del Clot - el vicari d'Olot*, *baixar a les golfes - pujar al soterrani*; però *el cas és que va desaparèixer*, *no rebent*, *sinó havent rebut i rabent com el vent*, etc.). Semblantment, un altre enginyós recurs de què es val consisteix a incorporar fragments amb rima dintre el

text narratiu, endut per un mot o una idea que suggereixen a l'autor un desenvolupament líric (heus-ne aquí un petit florilegi: «Anna Balbina, Balbina, no t'has de desanimar, que de la teva farina se'n podria fer un bon pa», p. 21; «Qui té boca s'equivoca, i qui té nas es moca», p. 49; «Paganini, Paganini, gran marquès del violí, si l'arcàngel diu que no, el diable diu que sí», p. 76; «Cantarem una havanera i beurem un rom cremat, i convindrem un poc tristos que l'estiu ja s'ha acabat», p. 330; «Tornaran les orenetes, tornaran tant sí com no, tant si tots els caps de suro se n'adonen com si no», p. 611; «seca com un bacallà, duc el nom del meu marit, no faig res en tot el dia, ell treballa dia i nit», p. 814; «Magdalena, Magdalena, no ploreu ni estigueu trista, tothom parla bé de vós, cada cop sou més ben vista», p. 898; «La cara i la creu se'n van a ballar, l'una diu a l'altra: A tu qui et traurà? El rei de la neu, el duc del quitrà, el noi de la llet, el vailet del pa, l'amo de Can Puig, l'hereu de Can Pla, un poeta obscur, un versaire clar», p. 918).

On el gramàtic Albert Jané i el narrador Albert Jané conflueixen harmònicament és en l'abundància pel que fa a l'ús de les frases fetes, els modismes, els girs, les expressions d'un llenguatge genuí, autèntic, usats sempre amb precisió i rigor gramatical. Aquest llibre servirà, entre altres coses, per a tenir constància de com el gramàtic utilitza una determinada expressió, una locució determinada, un gir. La riquesa de vocabulari és enorme. Jo hi he après, ja que hi apareixen un cop i un altre, molts mots i expressions que desconeixia (entre altres, *eutrapèlia* 'virtut que modera els divertiments'; el verb *retre* per «cundir», ps. 74, 112, 210, 411, 519, 562, 642, 907; *manigua* 'bosquina espessa'; *dienda* 'allò que es diu entre la gent, especialment allò que es diu murmurant dels altres'; *ardat* 'colla'; *salsufragi* 'herba, *Silene saxifraga* o *Peucedanum ostruthium*; *àvol* 'dolent', adjectiu que els diccionaris entren com a forma invariable, però que Jané emprà també amb la forma *àvoles*, p. 880; *anar a la dula* 'sense control'; *de quina carta arribar-se'n a anar*, etc.). La prosa de Jané destaca igualment per l'ús de comparacions originals, de collita pròpia (creuriem), com ara *fer anar més dret que la torre de guaita*, o *que una partisana de reglament*, o *que un trinquet o un arbre major, més estúpid que una escarola llombarda*; *els vestits de l'àvia, tristos i grisos com la misèria*; *més ruc que una maça d'estellar*, etc.

Un altre aspecte de llenguatge a destacar, de l'obra *Calidoscopi informal*, és l'enginy o agudesa que demostra l'autor a l'hora d'inventar noms (en Miralacinta, Erasme de les Masies, Ceferí dels Alls, fra Recared dels Enciams, el vicari Mandonguilla, en Quirc dels Encenalls, Kalamanda Panxatanta, sor Interpretació del Sintagma Nominal, Associació d'Amics dels Pronoms Adverbiales, etc., sardaisalvanyencs 'de Sardà i Salvany', *endebàdic* i *endebàdicament* 'de encabades') i topònims (Clarianella dels Alzinellons, Sant Cebrià dels Alls, etc.). Altres recursos humorístics de què es val l'autor són posar en correlació una sèrie d'elements el darrer dels quals és un estirabot, un element que no lliga amb els altres, que fa escudella, sobta («Plató, sant Pau i el Musclaire ja coincidien a afirmar que...», p. 611; «El clarinet o l'oboè, o la trompeta, o el fagot, o el corn anglès, o la bandúrria magnètica, o el cornetí de pistons, o la trompa d'Eustaqui», ps. 658-659;

«reservar entrades per al TNC, MNC i el KGB», p. 664; «I qui diu els carlins diu els jaumins, els cristins, els isabelins, els alfonsins, els serafins, els babuïns, els beduïns els querubins i els ultramarins», p. 665), o bé fer servir un nom científic d'un animal per a designar un lloc («van anar a dinar al Strix Aluco, un restaurant», p. 683, *Strix aluco* = el gamarús), o canviar per un sinònim un mot d'una frase feta (*enviar* [algú] *a pastar argila*, fent servir *argila* en comptes de *fang*, p. 567; *a tot arreu se'n fan, de pebrassos i rovellons* [bolets], *quan plou*, p. 570), o afegir un element a un nom que forma part d'una frase feta o locució («malgrat la invasió dels ordinadors i tota la pesca salada», p. 571; «qui té gana... somia pa torrat amb oli i sal», p. 577; «qui té gana somia pa de Viena», p. 598; p. 648 «aquest esbart de comentaristes que, interpretant com els passa per la barretina musca...», p. 648; «de quin pa de pessic fa rosegons...», p. 657; «formatge de cabra boja», p. 745; «més eixerit que un pèsol primerenc», p. 760).

Finalment, una crítica amical. Potser l'obra és massa prolixa, o sigui indegudament llarga, amb excessives repeticions (que si el campanar d'Esparreguera és el més alt de Catalunya, que si la simbòlica i la simbologia, que si els mòbils de Calder, que si el tres fadrins digodins, que si el Noi de Tona i el Met de Ribes i el Negre de Banyoles, que si el caramel i la xocolata («el que no empastifa l'un, ho embruta l'altra»)... si bé, és clar que «val més repetir-se que deixar de dir» (p. 478), «val més repetir-se que deixar morir les idees» (p. 630). Potser hauria calgut no abusar de sinonímies o quasi-sinonímies a dojo («... havia de merèixer un estudi detingut i meditat, una consideració singular i especial, a fi de trobar una solució satisfactòria, correcta i digna, honorable, conforme i convenient, adequada, justa i oportuna, equànime, plausible i acceptable», p. 741; «... tot va anar sobre rodes, tot va funcionar la mar de bé, tot va rutllar de primera», p. 746; «un detectiu irrisori, de pa sucat amb oli, de fireta, de nyigui-nyogui», p. 752, cf. «savis de fireta, de nyigui-nyogui, de pa sucat amb oli», p. 852).

Res. Sigui com sigui disposem de la prosa extensa d'un molt distingit i acreditat gramàtic de qui, com diu Joan Ferrer Costa en el pròleg, molts hem après —i continuem aprenent— moltíssims aspectes relatius a la nostra llengua.